

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.72-2.07>

Мозуль І. В.

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Мета природничої освіти в новій українській школі полягає у формуванні в учнів за допомогою навчальних засобів системи природничих знань та спроможності використовувати ці знання у практичній діяльності, створенні уявлення про природничо-наукову картину світу, формуванні екологічного мислення й поведінки учня, вихованні громадянина демократичного суспільства.

Навчальний предмет природознавства в початковій школі є першою сходинкою до формування природничо-наукової картини світу і відіграє особливо важливу роль у становленні особистості, розвитку її пізнавального інтересу та виховання.

Самостійна робота на уроках природознавства є обов'язковою частиною навчального процесу, яку в початкових класах слід проводити на етапах засвоєння знань, формування умінь і навичок, під час вивчення нового матеріалу.

На уроках природознавства самостійна робота виконує контрольну й навчальну функції, тому вчитель може її проводити на різних етапах уроку. Позитивним є й те, що вчитель пропонує школярам самостійно познайомитися з новим матеріалом, бо це сприяє розвитку пізнавальних здібностей дитини.

Мета організації самостійної роботи в процесі вивчення природознавства визначає її зміст і методику, тому види самостійних завдань дуже різноманітні й відображають специфіку формування основних умінь і навичок саме природничого характеру. Самостійна робота на уроках природознавства дуже різноманітна за своїм змістом і характером, їй відводиться значне місце на всіх етапах роботи над навчальним матеріалом. У підготовчий період це можуть бути узагальнення спостережень, розгляд ілюстрацій, гербарію, колекцій, повторення попереднього матеріалу, порівняння з ним нового матеріалу. Учні можуть самостійно знайомитися (за допомогою підручника) з матеріалом, підготувати відповіді на запитання вчителя, провести нескладні досліді

Самостійна робота дає позитивні результати, коли учні, знаючи загальні положення, закономірності, можуть робити висновки про властивості речовини, пояснювати процеси, вирішувати доступні, але складні завдання.

Самостійна робота допомагає молодшим школярам навчитися міркувати, ставити перед собою певні цілі й знаходити шляхи їх досягнення, а також підвищувати рівень знань з предмета, працювати над завданнями без допомоги вчителя.

Ключові слова: самостійна робота, урок природознавства, учитель початкових класів, молодші школярі, природознавчі знання, навчання.

Початкова школа являє собою фундамент освіти, оскільки саме в цей період відбувається формування особистості молодшого школяра, її активний різносторонній розвиток. Тому до початкової ланки освіти висуваються посилені вимоги з метою ефективного реалізації освітнього процесу, а саме забезпечення умов для навчання учнів, опанування ними ключовими та предметними компетентностями, прояв їхніх здібностей у різних видах діяльності.

У сучасному суспільстві людина повинна володіти такими якостями, як вміння вчитися, творчо мислити, самостійно приймати рішення, бути ініціативною, мобільною, креативною. Формування зазначених якостей розпочинається вже на початковому рівні освіти.

Для учнів провідною виступає навчальна діяльність. Основною метою початкової освіти є всебічний гармонійний розвиток і виховання особистості у процесі формування в школярів бажання й уміння вчитися, розвитку мовленнєвих, читацьких, обчислювальних, природоохоронних умінь, навичок здорового способу життя. Під час навчання в початковій школі учні опановують досвідом навчальної діяльності, співпраці з колективом, спілкування і самовираження у різних видах навчальної діяльності та в процесі виконання завдань. Молодший школяр повинен не тільки засвоїти знання, а й навчитися їх використовувати на практиці або в повсякденному житті. Сучасна школа повинна виховувати у школярів здатність до самостійної навчальної діяльності, самостійного здобуття знань.

Проблеми розвитку самостійності в освітній діяльності присвячено роботи учених (В. Буряк, Б. Єсіпов, І. Малкін, П. Підкасістий та ін.), в яких розглядаються окремі аспекти означеної проблеми.

Педагоги Н. Бібік, М. Данилов, Н. Коваль, О. Савченко та ін. розглядають самостійну роботу як важливий метод роботи зі школярами і в наш час, бо самостійна робота сприяє формуванню умінь і навичок, розвитку пізнавального інтересу та індивідуальності кожного учня, засвоєнню міцних знань, опануванню навичками роботи в колективі.

М. Бунаков, В. Вахтеров, В. Водовозов, П. Лесгафт, К. Ушинський та ін. у своїх дослідженнях наголошували, що самостійна робота відіграє важливе значення в розвитку розумових здібностей учнів. К. Ушинський у своєму положенні про значення знань, які діти здобувають самостійно, підкреслював, що враження, які отримують діти з навколишнього світу, повинні бути основою їхнього навчання.

У своїх наукових доробках звертали увагу на необхідність формування в учнів початкових класів природничих уявлень та понять такі педагоги та методисти як М. Скаткін, К. Ушинський, К. Ягодовський та інші.

Ми погоджуємося з думкою О. Савченко, яка зазначає, що роль учителя змінюється, він має відігравати скеровуючу функцію, а під час методичної розробки уроку, крім навчальної, виховної, розвивальної функцій навчання, особливу увагу надавати мотиваційній та самоосвітній. Під час навчання доцільно формувати в кожного учня вміння використовувати не лише шкільний підручник як орієнтир основних знань, але й інші джерела та сучасні інформаційні засоби [199, с. 34-47].

Мета природничої освіти в новій українській школі полягає у формуванні в учнів за допомогою навчальних засобів системи природничих знань та спроможності використовувати ці знання у практичній діяльності, створенні уявлення про природничо-наукову картину світу, формуванні екологічного мислення й поведінки учня, вихованні громадянина демократичного суспільства.

Навчальний предмет природознавства в початковій школі є першою сходинкою до формування природничо-наукової картини світу і відіграє особливо важливу роль у становленні особистості, розвитку її пізнавального інтересу та виховання.

Засвоюючи цей предмет, учні початкової школи набувають пропедевтичних знань, які будуть основою для подальшого формування системи цілісних знань про світ природи і слугуватимуть підґрунтям для вивчення біології, фізики, хімії, географії, астрономії. Опанування природознавством у початкових класах сприяє цілісному й гармонійному розвитку особистості молодшого школяра, формуванню відповідального та бережливого ставлення до природи, навичок практичної, дослідницької, трудової, природоохоронної діяльності. Освітня діяльність з природознавства в початкових класах навчає молодших школярів бути небайдужими до природи, бачити її красу, впливає на емоційний внутрішній світ, формує екологічну культуру, розвиває їхні творчі здібності.

Мета статті – обґрунтувати систему організації самостійної освітньої діяльності молодших школярів у структурі уроку природознавства.

Основна мета навчального предмета «Природознавство» в початковій школі – формування природничої компетентності учнів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про неживу й живу природу, основи екологічних знань, оволодіння способами навчально-пізнавальної й природоохоронної діяльності, формування ціннісного ставлення до природи й людини [3, с. 21].

Досягнення цієї мети передбачає вирішення наступних завдань: формування наукової картини світу; формування елементарних уявлень про об'єкти та явища природи, їх взаємозв'язку в системі «нежива природа-жива природа», «природа-людина»; формування способів навчально-пізнавальної й природоохоронної діяльності; оволодіння елементарними дослідницькими вміннями; набуття досвіду природоохоронної діяльності й застосування його в життєвих ситуаціях; засвоєння норм етичного ставлення до природи; виховання любові до природи рідного краю; ознайомлення з традиціями бережливого й дбайливого ставлення українського народу до природи [6].

Зміст предмета і його структурування визначаються єдністю загальнодидактичних (гуманізації, науковості, послідовності, доступності) та природничих (екологічного, краєзнавчого, фенологічного) принципів.

Навчально-пізнавальний процес будується на компетентнісно-орієнтовних задачах з використанням сучасних освітніх технологій. У навчальних цілях можна використовувати природничий і краєзнавчий матеріал, проводити екскурсії в природу.

Важливе значення для емоційно-естетичного сприйняття природи молодшими школярами займають спостереження та власні дослідження; творчі завдання, екологічні акції, дидактичні ігри; уроки, проведені у формі подорожі, усного журналу, репортажа з місця подій; святкування дня Землі, води, прильоту птахів та ін. Такі форми проведення навчальних занять позитивно впливають на емоційну сферу дитини, сприяють розвитку її уяви, фантазії, мислення, концентрують увагу [6].

Разом з фронтальними, індивідуальними формами роботи потрібно залучати молодших школярів до парної та групової роботи, використовувати інноваційні методики, інформаційно-комунікативні засоби, ресурси мережі Інтернет, звертати увагу на розвиток самостійності учнів на уроках і в післяурочний час.

Самостійна робота на уроках природознавства – обов'язкова частина навчального процесу. Це така робота, яку учні виконують без допомоги вчителя, а тільки під його керівництвом. Під час цього вони свідомо прагнуть досягнути поставленої мети, проявляючи свої зусилля в тих чи інших розумових і фізичних діях [1, с. 215].

Самостійність учнів у навчанні природознавства є найважливішою передумовою свідомого й міцного оволодіння природничими знаннями. Самостійна робота розвиває зосередженість, цілеспрямованість, уміння міркувати й формує самостійність як особливість мислення й рису характеру дитини.

Основними недоліками в практиці організації самостійної роботи на уроках природознавства є недостатнє управління цим процесом і репродуктивний характер багатьох завдань (списати, прочитати, вивчити, повторити тощо). Подібні завдання необхідні, але обмежувати самостійну роботу тільки наслідувальними діями не можна, тому що це гальмує розвиток пізнавальних здібностей учнів [7].

Недоліком організації самостійної роботи в процесах навчання природознавства є випадковість, непродуманість самостійних завдань, які порушують послідовність опрацювання теми, створюють безсистемність у засвоєнні учнями матеріалу. Часто дітям пропонують завдання, техніку виконання яких вони ще не засвоїли. У таких випадках учні роблять багато помилок, формально заучують правила, не усвідомлюючи їх практичного значення [3, с. 22].

Плануючи самостійну роботу з природознавства, вчитель повинен визначити її місце на уроці залежно від рівня вимог до учнів на даному етапі оволодіння матеріалом, передбачити труднощі, які можуть виникнути під час роботи в різних групах дітей, тривалість самостійної роботи, дидактичний матеріал, який потрібно підготувати, спосіб перевірки роботи [1, с. 218].

Залежно від дидактичної мети всі самостійні завдання, які виконуються в початкових класах на уроках природознавства, можна розділити на дві великі групи – навчальні й перевірочні.

Самостійна робота навчального змісту включає: вправи й завдання, які готують дитину до сприйняття нового матеріалу; вправи й завдання, спрямовані на засвоєння нового матеріалу; розширення або уточнення отриманих знань; тренувальні завдання [2].

Перевірочні самостійні роботи мають елементи навчання. Їх основне призначення – це облік і контроль за якістю знань, умінь і навичок учнів з природознавства.

Дидактичні умови активізації навчального процесу вимагають, щоб, засвоюючи матеріал, діти свідомо використовували раніше отримані природознавчі знання, вміння й навички. Майже на кожному уроці природознавства вчитель використовує різні види підготовчих вправ з метою актуалізувати опорні знання, створити проблемну ситуацію для подальшої дослідницької діяльності, викликати інтерес до теми.

Самостійною роботою на уроках природознавства підготовчого характеру можуть бути усні та письмові вправи на повторення, порівняння певних природознавчих фактів, правил, способів дії, попереднє читання й спостереження, розгляд картин та ілюстрацій, складання опису, зображення певних об'єктів, пошук інформації [1, с. 220].

Самостійну роботу на уроках природознавства в початкових класах слід проводити на різних етапах: засвоєння знань, формування умінь і навичок, під час вивчення нового матеріалу. На даному етапі самостійна робота набуває дослідницького характеру. Вона спрямована на засвоєння нових знань або способів дій. Спосіб постановки задачі стимулює розвиток пізнавальних потреб учнів, сприяє формуванню позитивних мотивів учіння.

Процес виконання учнями самостійних дослідницьких завдань з природознавства вимагає від учителя целеспрямованого управління. Це обумовлюється насамперед логікою навчання на цьому етапі, тому що, повноцінне формування нових природознавчих понять передбачає по-перше, не тільки розгляд фактів, особливостей предмета одного типу, а й зосередження уваги учня на основних ознаках предмета; по-друге, розкриття зв'язків і відношень вивченого об'єкта з іншим, а також внутрішні зв'язки його елементів; по-третє, на основі такої аналітичної роботи підвести дітей до доступного формулювання визначення нового поняття [5].

Складність і послідовність процесу засвоєння нових знань вимагає певних обмежень у використанні самостійних завдань у процесі навчання природознавства на етапі ознайомлення з новим матеріалом. Самостійна робота тут можлива, якщо на уроці стоїть завдання узагальнити добре знайомі дітям природознавчі факти; спосіб дії, з яким учитель повинен познайомити дітей на уроці природознавства, то, може бути усвідомлений тільки на уроці (з допомогою певних наочних посібників, підготовчих вправ); новий матеріал можна розглянути на основі досвіду, який учні набули в школі або поза нею; діти достатньо підготовлені до самостійної роботи з книгою, а новий матеріал викладено в доступній для них формі [4, с. 61-62].

Самостійна робота на уроках природознавства дуже різноманітна за своїм змістом і характером, їй відводиться значне місце на всіх етапах роботи над навчальним матеріалом. У підготовчий період це можуть бути узагальнення спостережень, розгляд ілюстрацій, гербарію, колекцій, повторення попереднього матеріалу, порівняння з ним нового матеріалу. Учні можуть самостійно знайомитися (за допомогою підручника) з матеріалом, підготувати відповіді на запитання вчителя, провести нескладні досліди [1, с. 230].

Під час закріплення нового матеріалу для самостійної роботи можна використовувати усне й письмове узагальнення ознак і властивостей об'єктів, аналіз різних схем, малюнків, роботу з картою.

Для проведення самостійної роботи на уроках природознавства велике значення мають дидактичні ігри, які допомагають без втручання вчителя здобувати знання. Діти розрізняють ознаки предметів, описують їх; диференціюють видові й родові ознаки; класифікують предмети за видовими й родовими ознаками, порівнюють їх, виділяють частину з цілого, складають ціле з частин; вилучають «зайві» предмети. На уроках бажано використовувати такі ігри, організація яких не вимагає від учителя багато часу на підготовку відповідного обладнання для інструктажу [4, с. 65].

Метод проєктів у сучасній початковій школі втілює ідею індивідуалізації навчального процесу й розвиваючого навчання. Саме в процесі проєктної діяльності на уроках природознавства формуються міжпредметні (дослідницька, формування наукової картини світу) й ключові (вміння вчитися, інформаційно-комунікативна, соціальна, загальнокультурна та ін.) компетентності. Саме проєкт дозволяє розкрити самостійність учня під час виконання поставлених завдань [2].

Слід зазначити, що ефективність самостійної навчальної діяльності на уроках природознавства забезпечується дотриманням певних умов. Самостійна робота може успішно здійснюватися тільки тоді, коли учень чітко розуміє мету роботи й у нього є прагнення до досягнення цієї мети. Успіх самостійної роботи на уроках природознавства обумовлюється також наявністю вже сформованих у процесі навчання практичних і розумових умінь і навичок, які потрібні для досягнення поставленої мети.

Цілеспрямованість робить самостійну роботу учнів свідомою, осмисленою, стимулює інтерес до неї. Наявність уже сформованих природознавчих умінь і навичок створює ту технічну основу, за допомогою якої учні йдуть до досягнення мети – формування предметної природознавчої компетентності [4, с. 69].

Необхідно, щоб завдання, запропоновані учням для самостійного виконання, були посильними для них і знаходилися в певній системі.

На уроках природознавства велике значення має інструктаж, який проводить учитель перед початком самостійної роботи в усній, письмовій і наочній формі. У ході інструктажу пояснюється мета й значення майбутньої роботи, дається завдання і залежно від того, наскільки учні володіють потрібними вміннями й навичками, вказується або не вказується спосіб виконання завдання.

Самостійна робота тільки тоді має успіх, коли учні усвідомлюють свої досягнення як результат самостійної діяльності. Велику роль в цьому відіграє аналіз учителем роботи учнів. Якщо вчитель спрямовує учнів на самоконтроль результатів своєї навчальної діяльності, то ця робота впливає на ефективність навчання.

Окремим видом самостійної роботи на уроках природознавства є розгляд і аналіз учнями таблиць, малюнків та інших ілюстрацій, які є в підручнику. Щоб така самостійна робота мала осмислений характер, учням потрібно об'єднати розгляд і аналіз з текстом підручника й знаннями, які вони отримали на уроках.

Одним з основних засобів організації самостійної роботи в процесі вивчення природознавства є робота з підручником, яка передбачає формування у молодших школярів навичок самоконтролю. Потрібно намагатися, щоб учень оцінював свої знання матеріалу не за тим, скільки разів він прочитав текст підручника, а за вмінням свідомо й детально переказувати зміст прочитаного. Для цього слід формувати звичку більше часу приділяти не читанню матеріалу, а його активному відтворенню на пам'ять.

До недоліків методу самостійної роботи з книгою на уроках природознавства відносяться значні витрати часу й енергії, тому цей метод вважають малоекономним. Крім того, він не враховує індивідуальні особливостями учнів. Іноді підручники не мають достатньої кількості матеріалу для самоконтролю й управління процесом навчання, тому вчителю потрібно підбирати відповідні підручники й обов'язково об'єднувати цей метод з іншими методами навчання.

Самостійна робота з підручником – один з важливих методів навчання природознавства, сутність якого полягає в оволодінні новими знаннями, коли учень вивчає матеріал і осмислює наявні факти, приклади, закономірності й паралельно з цим набуває вміння працювати з книгою.

Висновки. Таким чином, мета організації самостійної роботи в процесі вивчення природознавства визначає її зміст і методику, тому види самостійних завдань дуже різноманітні й відображають специфіку формування основних умінь і навичок саме природничого характеру.

Самостійна робота дає позитивні результати, коли учні, знаючи загальні положення, закономірності, можуть робити висновки про властивості речовини, пояснювати процеси, вирішувати доступні, але дуже складні завдання.

Самостійна робота допомагає учням початкової школи навчитися ставити перед собою певні цілі й знаходити шляхи їх досягнення, а також підвищувати рівень знань з предмета, працювати над завданнями без допомоги вчителя. Для того, щоб правильно використовувати самостійну роботу в навчанні, необхідно враховувати психолого-педагогічну характеристику молодшого школяра.

Використана література:

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навч. посіб. Москва : Радуга, 1998. 334 с.
2. Біда О. А. Підготовка майбутніх учителів до організації самостійної роботи в сільській малокомплектній школі при викладанні дисциплін природничого спрямування [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/9/visnuk_4.pdf
3. Варакута О. М. Формування природничих понять в учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2009. № 5. С. 20-23.
4. Воспитание и развитие детей в процессе обучения природоведению / сост. Л. Ф. Мельчаков. Москва : Просвещение, 1981. 158 с.
5. Денісовець Г. Ф. Організація навчальної діяльності молодших школярів [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEWjL6Y_Xp7rUAhUrDMAKHfnQACsQFggtMAI&url=http%3A%2F%2Fjournals.uran.ua%2Findex.php%2F2307-4507%2Farticle%2Fdownload%2F35413%2F31548&usg=AFQjCNH8oigL9xOdJfGn3EX-kdCy0f5w&sig2=1aVweETHXGh_biVk
6. Природознавство. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/12.-prirodnavstvo.-1-4-klas.doc>
7. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: монографія. Київ : К. І. С., 2004. С. 34-47.
8. Самостоятельная работа учащихся на уроках окружающего мира. [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://infourok.ru/statya-na-temu-samostoyatel'naya-rabota-uchaschihsya-na-urokah-okruzhayuschego-mira-494967.html>

References:

1. Bajbara T. M. (1998). *Metodyka navchannia pryrodnavstva v pochatkovykh klasakh* [Methods of teaching of natural science in elementary classes]. Moskva: Raduga [in Ukrainian].
2. Bida O. A. *Pidgotovka maibutnikh uchyteliv do organizaciyi samostiinoyi roboty v silskii malokomplektnii shkoli pry vykladanni dyscyplin pryrodnychogo spriamuvannia* [Training of future teachers for the organization of individual work at the rural small-scale school in the teaching of natural sciences disciplines]. Retrieved from http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/9/visnuk_4.pdf [in Ukrainian].
3. Varakuta O. M. (2009). *Formuvannia pryrodnychkykh ponyat v uchniv pochatkovykh klasiv* [Formation of the nature sciences notions of pupils of elementary classes]. *Pochatkova shkola – Primary school*, 5, 20-23. [in Ukrainian].

4. Melchakov L.F. (Ed.). (1981). *Vospitanie i razvitie detei v processe obucheniia prirodovedeniia* [Training and development of children in the process of teaching natural science]. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
5. Denisovecz G.F. Organizaciia navchalnoi diialnosti molodshykh shkoliariv [Organization of educational activity of primary school pupils]. Retrieved from https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjL6Y_Xp7rUAhUrDMAKHfnQACsQFgggtMAI&url=http%3A%2F%2Fjournals.uran.ua%2Findex.php%2F2307-4507%2Farticle%2Fdownload%2F35413%2F31548&usq=AFQjCNH8oigL9xOdJJIFgN3EX-kdCy0f5w&sig2=1aVweETHXGh_biVk [in Ukrainian].
6. Pryrodoznavstvo. Navchalna programa dlia zagalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv 1-4 klasy [Natural science. Training program for general education schools 1-4 classes]. (n.d). *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/12.-prirodoznavstvo.-1-4-klas.doc> [in Ukrainian].
7. Savchenko O. Ya. (2004). Uminnia vchytysia yak kliuchova kompetentnist zagalnoi serednoi osvity [Ability to learn as a key competence of general secondary education]. *Kompetentnisnyj pidkhid u suchasnij osviti: svitovyj dosvid ta ukrayinski perspektivy – Competent approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives*. K.: K.I.S. [in Ukrainian].
8. Samostoitelnaia rabota uchashchikhsia na urokakh okruzhaiushchego mira [Individual work of pupils at the lessons about surrounding world]. Retrieved from <https://infourok.ru/statya-na-temu-samostoyatelnaia-rabota-uchaschihsya-na-urokah-okruzhayushchego-mira-494967.html> [in Russian].

Mozul I. V. The role and importance of individual work of primary school pupils at natural science lessons

The purpose of natural education at new Ukrainian school is to form pupils' system of natural knowledge and their ability to use this knowledge in practical activities, to create ideas about the natural conception of the world, the formation of environmental thinking and behavior of pupils, education of a democratic society citizen.

The subject of natural science at primary school is the first step to forming a natural-scientific conception of the world and plays a particularly important role in the formation of personality, development of its cognitive interest and education.

The individual work at the lessons of natural science is an obligatory part of the educational process, which in primary classes should be carried out at the stages of learning, formation of skills, while learning new material.

At the natural science lessons individual work performs controlling and teaching functions, so the teacher can carry it out at different stages of the lesson. A positive thing is that the teacher invites the pupils to get acquainted with the new material on their own, since it promotes the development of cognitive abilities of the child.

The purpose of organizing the individual work in the process of studying natural science determines its content and methodology, so the types of independent tasks are very diverse and reflect the specifics of the formation of basic natural skills. Individual work gives positive results when pupils, knowing the general principles, patterns, can draw conclusions about the properties of the substance, explain the processes, solve achievable but complex tasks. Independent work helps primary pupils learn how to think, set goals and find ways to achieve them, as well as increase the level of knowledge in the subject, work on tasks without teacher's help.

The individual work at the lessons of natural science is an organic part of the learning process, which should be conducted at various stages at the lessons of natural science at primary school: learning, formation of skills and abilities during the studying of new material. The individual work at the lessons of natural science is very diverse in its content and formation, it will be given a significant role at all stages of work on educational material. In the preparatory period these may be generalizations of observations, examination of illustrations, herbarium, collections, repetition of previous material, comparison it with new material. Pupils can individually learn the material based on the textbook, prepare answers to the teacher's questions and conduct simple experiments.

The individual work gives positive results, when pupils, who know the general conditions, regularities, can make conclusions about the properties of the substance, solve accessible, but difficult tasks.

The individual work helps pupils to learn to set specific goals and find ways to achieve them, as well as to improve the level of knowledge of the subject, to work on tasks without the teacher's help.

Key words: individual work, natural science lesson, teacher of primary school, pupils of elementary classes, natural knowledge, training.